

VÝZNAM OCHRANY AUTORSKÉHO PRÁVA

Mgr. Tomáš Abelovský*

Právo duševného vlastníctva má z globálneho hľadiska svojskú a veľmi špecifickú históriu. Vývoj a posun nehmotných statkov je možné sledovať vždy v rozhodnutiach človeka o potrebe odpútať sa od fyzickej práce a preniesť svoje úsilie do niečoho nemateriálneho, vyššieho a trvácnejšieho. Jeho snaha odlíšiť sa, resp. byť kreatívny a nechať po sebe stopu rezonuje dejinami celého ľudstva. Možno práve preto, že duševný výtvor sa často premieta do reálneho sveta ako najrozmanitejšia umelecká a intelektuálna činnosť, spoločnosť sa nebála vidieť v takomto diele niečo nadpozemské a jazykom veľmi ťažko opísateľné. Je samozrejmé, že zmeny, a to aj v spôsobe myslenia, boli determinované okrem iného aj technickým pokrokom a evolúciou kultúry. Každá zmena nevyhnutne potrebovala hýbateľa, resp. popud pre dynamický obrat smerujúci k osvojeniu si nových paradigiem. Takéto významné medzníky sa interpretujú a stávajú sa súčasťou prítomnosti. Ako sa ozýva v Shakespeareovej tragédii *Búrka*, „minulosť je iba prológom“.¹ Historické činy ovplyvňujú kontext chápania súčasnosti. Preto mnohé otázky súdobého práva duševného vlastníctva je možné pochopiť a porozumieť aj štúdiom minulých historických prameňov, textov a reálií.

Otázka potreby ochrany autorského práva je v súčasnej informačnej spoločnosti aktuálnejšia, ako bola kedykoľvek predtým. So zveličením možno vysloviť, že mnohé problémy v súvislosti s digitalizáciou elektronických kníh alebo dĺžkou trvania ochrany autorských práv sof-

* Mgr. Tomáš Abelovský je externým doktorandom na Ústave práva a technológií, Právnickej fakulty MU v Brne (Česká republika).

¹ Tento citát nájdeme na podstavci hlavnej sochy „Budúcnosť“, ktorá stojí pred budovou národného archívu vo Washingtone, D. C. Pozri SHAKESPEARE, W. *Búrka*, 2. dejstvo, 1. výstup, Replika Antonia: „*Whereof what's past is prologue, what to come In yours and my discharge.*“ [online]. <http://shakespeare.mit.edu/tempest/full.html> [cit. 9.9.2014].

tvéru sú podobné tým, ktoré sa objavili už v minulosti. Aj keď súčasné odpovede na zdôvodnenie tejto potreby sú koncipované jasnejšie a opierajú sa o euroatlantickú históriu právneho a filozofického myslenia, inšpiráciu ostáva bohatá anglická rozhodovacia a komentátorská činnosť z čias tzv. nakladateľskej vojny z prvej polovice 18. storočia. Tá vyvrcholila v 60. rokoch 18. storočia jednou z najzaujímavejších debát o povahe literárneho diela, resp. nehmotného statku ako takého.

Medzníkom v anglickej histórii práva duševného vlastníctva sa stala polovica 19. storočia, ktorá priniesla obrovské zmeny v identifikácii a uznaní nehmotných statkov prostredníctvom zakotvenia mnohých legislatívnych zmien. V teórii sa objavuje názor, že tento medzník predstavuje definitívnu hranicu medzi predmoderným a moderným obdobím.² Podstatnou črtou predmoderného práva bolo riešenie problémov kazuistickým a reaktívnym prístupom. Na druhej strane moderné právo sa už vyznačuje väčšou abstrakciou a orientáciou na budúce otázky. Treba však uviesť, že oba celky sú silne previazané. Prechádza nimi problém vyvažovania ekonomických a sociálnych záujmov anglickej spoločnosti vo svetle hľadania práv autora a súvisiacich osôb.

Predmetom nasledujúceho článku bude skúmanie predmoderného obdobia, najmä komparácia dvoch zlomových precedensov, t. j. rozhodnutia *Millar v. Taylor* z roku 1769³ a rozhodnutia *Donaldson v. Becket* z roku 1774⁴.

Vzhľadom na skutočnosť, že išlo o úplne nový a nepoznaný druh nastolených otázok, môže sa zdať, že vtedy používané anglické pojmoslovie je diametrálne odlišné a takmer nepoužiteľné. Napriek tomu je poučné sledovať posun v chápaní jednotlivých slovných výrazov

² SHERMAN, B. – BENTLY, L. *The Making of Modern Intellectual Property Law: The British Experience 1760 – 1911*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 2.

³ DEAZLEY, R. Commentary on: *Millar v. Taylor* (1769), *Primary Sources on Copyright (1450 – 1900)*. [online]. http://copy.law.cam.ac.uk/cam/tools/request/showRecord?id=commentary_uk_1769 [cit. 9.9.2014].

⁴ DEAZLEY, R. Commentary on: *Donaldson v. Becket* (1774). *Primary Sources on Copyright (1450 – 1900)*, [online]. http://copy.law.cam.ac.uk/cam/tools/request/showRecord?id=commentary_uk_1769 [cit. 9.9.2014].

a ich etymologických významov. Príkladom môže byť nespočetnekrát použitý pojem „*duševná práca*“ (mental labour), ktorý vedel súdobému autorovi asi lepšie popísať význam, cenu a obsah jeho duševnej činnosti. Význam a ustálenie terminológie je príznačný pre každé obdobie vývoja tohto odboru práva. Za zmienku stojí ilustrácia vplyvu historického a politického kontextu na tuzemskú terminológiu nehmotných statkov. V minulosti odbornou verejnosťou užívaný slovenský pojem „*nehmotné dobro*“ sa premenil zmenou systému a novým legislatívnym rámcom s nesmiernou ľahkosťou na „*nehmotný statok*“.⁵ Navyše bokom neostáva ani nové rozdelenie vecí a zadefinovanie nehmotných vecí podľa nového občianskeho zákonníka v Českej republike.⁶ Otázkou zostáva, ktoré právne termíny dokážu najlepšie popísať požadované aspekty výtvoru pochádzajúceho z vedomej mentálnej a kreatívnej činnosti človeka? Je vôbec možné popísať to, čo je očiam neviditeľné? Práve o tieto abstraktné pojmy a o ich pochopenie sa viedol pozoruhodný právny zápas medzi elitnými vydavateľmi a kníhkupcami v období po burcujúcich a revolučných zmenách v anglickom kráľovstve.

1. Historický kontext

Prv než budú predstreté analytické postrehy z jednotlivých rozhodnutí, je potrebné uviesť okolnosti vojny nakladateľov, ktorá trvala bezmála 30 rokov. Vynálezom Gutenbergovej kníhtlače v polovici 15. storočia sa spustila jedna z najzásadnejších ekonomických, politických a sociálnych revolúcií. V polovici 17. storočia celkový európsky náklad výtlačkov kníh dosahoval vyše 500 mil. kusov.⁷ Išlo o veľmi rýchlo sa rozvíjajúci trh s nesmierne drahou komoditou, ktorý v anglosaských zemiach ovládol londýnsky tlačiarenský cech. Významné postavenie

⁵ LUBY, Š. *Autorské právo*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1962, s. 210.

⁶ Napr. podľa § 486 ods. 2 zákona č. 89/2012 Sb. Občianský zákoník „*Nehmotné věci jsou práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty.*“

⁷ BURINGH, E. – VAN ZANDEN, J. L. Charting the “Rise of the West”: Manuscripts and Printed Books in Europe, A Long-Term Perspective from the Sixth through Eighteenth Centuries, *The Journal of Economic History*, Vol. 69, No. 2, 2009, s. 409.

mala spoločnosť tlačiarov a vydavateľov kníh – Stationers' Company,⁸ ktorá disponovala ako jediná kráľom udeleným monopolom a výsadným postavením na tlač a vydávanie kníh (od roku 1557). Táto výsada bola zrušená v roku 1695.⁹ Nasledovalo prijatie pomerne pokrokového zákona parlamentom v roku 1710 (The Statute of Anne – zákon kráľovnej Anny) s autorskoprávnym charakterom a s pôsobnosťou pre Anglicko, Wales, Škótsko (neskôr aj Írsko), ktorý mal cieľ „*povzbudiť vzdelanie tým, že priznal právo kópií tlačенých kníh autorom alebo obdávateľovi, v časoch v ňom uvedených*“.¹⁰ Zákon zaviedol povinnú registráciu a depozitovanie kópií exemplárov diel na účely kráľovskej knižnice. Chránil len anglické literárne publikácie. Je zrejmé, že monarcha novou legislatívou sledoval cenzúru kníh a tlačiarenské cechy tak získali po dlhotrvajúcom lobingu spôsob, ako si udržať svoj finančne výhodný monopol, a to aj za cenu istých ústupkov. Zákon zabezpečil autorom a tlačiarom (na základe manuskriptov a ich registrácii) právo tlačiť a kopírovať tieto diela. V tom období postavenie nakladateľa, tlačiaru a kníhkupca často splývalo.¹¹ V praxi zákon upravoval dĺžku trvania autorských práv. Tieto práva trvali len 14 rokov, a to len ak išlo o novú nepublikovanú knihu. Ak bol autor uplynutím tejto lehoty ešte stále nažive, trvali ďalších 14 rokov. Kameňom úrazu začala

⁸ Spoločnosť bola založená v roku 1403, funguje doposiaľ a jej úplný názov je Worshipful Company of Stationers and Newspaper Makers.

⁹ Po mnohopočetnom lobingu zanikol neprelongovaním Zákon o licencovaní tlače z r. 1662, pozri DEAZLEY, R. Licensing of the Press Act, London (1662). *Primary Sources on Copyright (1450 – 1900)*, [online]. http://copy.law.cam.ac.uk/cam/tools/request/showRecord?id=commentary_uk_1662 [cit. 9.9.2014].

¹⁰ Pôvodný názov: An Act for the Encouragement of Learning, by Vesting the Copies of Printed Books in the Authors or Purchasers of such Copies, during the Times therein mentioned. (c. 19), an act of the Parliament of Great Britain. Vid. DEAZLEY, R. Statute of Anne, London (1710). *Primary Sources on Copyright (1450–1900)*, [online]. http://copy.law.cam.ac.uk/cam/tools/request/showRecord?id=commentary_uk_1710 [cit. 9.9.2014].

¹¹ Medzi najznámejších londýnskych nakladateľov a kníhkupcov patrila Jacob Tonson (1655/6 – 1736), ktorý získal napr. autorské práva na divadelné hry Williama Shakespeara. Pozri MACKENZIE, R. *Tonson, Jacob, the elder (1655/6 – 1736)*, Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004. [online]. <http://dx.doi.org/10.1093/ref:odnb/27540> [cit. 9.9.2014].

byť špecifická kategória „*starých kníh*“ (publikovaných pred prijatím zákona), pri ktorých boli autori (nadobúdatelia práv, resp. nakladatelia) chránení 21 rokov. To znamenalo, že okolo roku 1731 začali strácať ochranu staršie, avšak prosperujúce publikácie, čo, samozrejme, vyvolalo nepokoj v nakladateľských kruhoch.¹² Logickým dôsledkom bolo, že vydavatelia kníh sa pokúsili o zmenu legislatívy (o prolongovanie lehôt), s čím však neboli úspešní.¹³ Napriek tejto skutočnosti zahájili argumentáciu vedenú v duchu ďalšieho trvania ich „*autorských práv*“ spočívajúcich na základe pôvodných obyčajových práv (common law). Uznali, že práva na základe zákona kráľovnej Anny síce skončili, ale popritom im naďalej trvajú autorské práva, ktoré uznáva anglické obyčajové právo. Takéto správanie nakladateľov viedlo k tomu, že tie najzaujímavejšie diela sa nemohli stať verejne dostupnými (public domain) podľa intencií zákona. Naďalej totiž nakladali so „*zaniknutými*“ právami (postupovali a nadobúdali ich za úplatu) a preventívne napádali každé ich porušenie (použitie bez ich súhlasu) na príslušnom kancelárskom súde.

Toto správanie odštartovalo jednu z najrozmanitejších verejných debát o pomerne náročnej a abstraktnej otázke pôvodu, trvania a ochrany autorských práv v Anglicku. Podľa Shermana a Bentlyho išlo o jednu z mála ukážok spoločenských aktivít prevedených do dobre inštitucionalizovanej debaty, ktorá vygenerovala obrovské zoskupenie odbornej literatúry obiehajúcej názor pre, ale aj proti právnemu uznaniu tzv. večných obyčajových práv prislúchajúcich k literárnemu dielu (literary property). Debata priniesla široké pole otázok a odpovedí. Boli

¹² Obdobný efekt je možné vidieť v dĺžke autorských práv na známe filmové a kreslené diela v USA, často označovaný ako „*Mickey mouse effect*“, keďže filmový priemysel si neustále lobuje predĺženie týchto práv. Pozri GRZELAK, A., Mickey Mouse & Sonny Bono Go To Court: The Copyright Term Extension Act and its Effect on Current and Future Rights, *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*, Vol. 1, Issue 1. 2002, s. 95.

¹³ Išlo o tzv. návrh zákona knihpredajcov (Booksellers' Bill) z roku 1735 až 1737. Pozri DEAZLEY, R. Commentary on the Booksellers' Bill (1737). Primary Sources on Copyright (1450 – 1900), [online]. http://www.copyrighthistory.org/cam/commentary/uk_1737/uk_1737 [cit. 9.9.2014].

predložené úvahy o metafyzike podstaty vlastníctva, o rozdiel medzi „*vlastníctvom knihy a vlastníctvom stroja*“, o vzťahoch medzi anglickým a škótskym obyčajovým právom a o vzťahoch zákonov a obyčají všeobecne. Hlavným bodom celej diskusie bola otázka, či autori, resp. nakladatelia (predajcovia kníh) majú autorské právo v neobmedzenom trvaní na základe obyčajového práva (common law copy-right) pre ich literárne dielo alebo či toto právo bolo obmedzené zákonom kráľovnej Anny?¹⁴ Ako je z tejto ťažiskovej otázky zrejmé, riešením sa snažilo dospieť aj k samej podstate autorského práva – potrebnosti a užitočnosti ochrany práv autora. Debata je okrem odborných článkov popretkávaná množstvom súdnych rozhodnutí, z ktorých sú pre budúcu analýzu tohto spoločenského dialógu najužitečnejšie práve prípady pánov Milara a Donaldsona.

2. (Ne)potrebnosť ochrany autorského práva

Skôr než predložíme komparáciu spomínaných rozhodnutí, je potrebné z teoretických dôvodov poznamenať, že v anglickom predmodernom období neexistovala organizácia právnych odborov, resp. odvetví práva v súčasnom chápaní. V oblasti, ktorú dnes nazývame právo duševného vlastníctva, neexistovali jasné hranice medzi priemyselnými právami a autorskými právami.¹⁵ Predmoderné právo nemalo jasne de-

¹⁴ Ibidem SHERMAN, B. – BENTLY, L. The Making of Modern Intellectual property law. S. 13.

¹⁵ Dnes druhú skupinu práv duševného vlastníctva v dnešnom triedení predstavujú práva autorské (copyright) a práva súvisiace s autorským právom (rights of performers, producers of phonograms and broadcasting organisations). Tie je možné stručne charakterizovať tak, že ide o práva chrániace nehmotné predmety vznikajúce pri umeleckej tvorbe, vedeckom bádání či umeleckom prejave (autorské práva a práva výkonných umelcov), alebo o práva vznikajúce v súvislosti s prenosom autorských diel, resp. výkonov (práva výrobcov zvukových a zvukovo-obrazových záznamov, práva rozhlasového a televízneho vysielateľa a pod.). Pozri KOUKAL, P. *Souběh ochrany průmyslových vzorů s ochranou autorskoprávní a známkoprávní* 2008. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Ivo Telec. S. 33. [online]. http://is.muni.cz/th/13672/pravf_d/ [cit. 9.9.2014].

finované koncepty, inštitúty a vyhýbalo sa abstraktným formuláciám. Reagovalo totiž viac na partikularity ako na budúce všeobecné problémy. Príkladom môže byť už spomenutý zákon kráľovnej Anny alebo zákon o ochrane tlačiarov bavlnenej tkaniny (Calico Printers' Act) z roku 1787. Preto predmoderné právo riešilo najmä duševnú, resp. kreatívnu prácu, ktorá bola vtelená do výsledného objektu. Sherman a Bently tu hovoria o súkromnoprávnej úprave registrácie nehmotných statkov (private control) v práve duševného vlastníctva. Na rozdiel od tohto obdobia, moderná doba priniesla verejnoprávnu reguláciu registrácie nehmotných statkov (diela, patenty, dizajny atď.).¹⁶ Dôvodom posunu k formalizovanému procesu registrácie bolo, že tento spôsob dokázal presnejšie určiť hranice nehmotného statku a zadefinovať to, čo predstavuje predmet ochrany práv duševného vlastníctva.

O dynamických zmenách práva v tomto období svedčí aj fakt, že len v roku 1731 sa upustilo od povinného používania latinčiny (resp. francúzskych výrazov) v procesoch pred súdom.¹⁷ Navyše 18. storočie a prvá polovica 19. storočia predstavujú obdobie, keď sa formuluje výsledná podoba anglického precedensu. Medzi prvé odvážne kroky patrili stanoviska lorda Mansfielda o tom, že sudcovia môžu svojimi rozhodnutiami „*prispôbovať právo*“ meniacim sa podmienkam ľudskej spoločnosti.¹⁸ Neskôr sa zdôrazňuje zásada „*stare decisis*“ a rola precedensu pri dodržiavaní uniformity a konzistentnosti pre súdne rozhodovanie. Formálne sa začal presadzovať fakt, že nasleduje záväzne jadro rozhodnutia (ratio decidendi) na rozdiel od zvyšnej časti odôvodnenia (obiter dictum). Preto pre potreby nasledujúcej úvahy budú v skúmaných rozhodnutiach objavované kľúčové momenty, ktoré síce nie sú výslovne označené ako „*rationes decidendi*“, ale svojou povahou boli predurčené pre ďalšie kreovanie judikatúry v oblasti autorských práv.

¹⁶ Ibid. SHERMAN, B. – BENTLY, L. The Making of Modern Intellectual property law. S. 3.

¹⁷ KUKLÍK, J. – SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice, s. 138.

¹⁸ Ibidem KUKLÍK, J. – SELTENREICH, R. S. 136.

Prvý prípad *Millar v. Taylor* (1769) má svoje korene v škótskom knižnom konkurenčnom boji. V roku 1765 podáva významný londýnsky kníhkupec žalobu proti škótskemu novousadlíkovi Alexandrovi Donaldsovi, ktorý využíval a predával kópie voľne dostupných literárnych diel, na ktoré sa už nevzťahuje zákaz tlače v zmysle zákona kráľovnej Anny. Ronan Deazley vo svojich komentároch k historickým rozhodnutiam z tejto doby píše o „škótskom reprintovom priemysle“ a o „južnom monopolizme“, čím veľmi dobre vystihuje ekonomické a sociálne záujmy oboch protipólov.¹⁹ Po podaní žaloby dostal Donaldson súdny príkaz zákazu predaja kníh,²⁰ a to do najbližších súdnych vyjadrení. V tomto spore bola položená zásadná otázka, „či uplynutím lehoty uvedenej v zákone kráľovnej Anny bol žalobca jediný oprávnený na tlač a predaj príslušných kníh z titulu obyčajového práva“. Prípad, o ktorom rozhodoval Lord Northington, sa skončil zrušením príkazu. Odôvodnenie bolo vystavané zatiaľ na nedôslednom ekonomicko-sociálnom argumente, že „je nebezpečné určiť to, že autorovi prislúcha večné vlastníctvo (statky) v jeho knihách“. Lord Northington zdôvodnil svoje rozhodnutie tým, že „takéto vlastníctvo by mohlo majiteľovi (autorovi) dať nielen právo nákladu, ale aj právo obmedzenia [...], čo by malo fatálne následky pre verejnosť“. Mimochodom uviedol, že napr. „vytlačené práce Milтона s dodatočnými poznámkami môžu predstavovať úplne novú prácu (dielo)“.²¹ V odôvodnení tohto rozhodnutia je možné vidieť zárodok celej budúcej diskusie a jej približné hranice.

Pán Millar sa s týmto rozhodnutím neuspokojil. Spojil sa s ďalším nakladateľom Jamesom Dodsleym a vybral si vhodnejšieho súpera, ktorý bol v jeho očiach pirátom – pána Roberta Taylora z Berwicku. Toho vinil z „reprintu“ tisícky kópii vlastných kníh²² bez opory v obyčajovom práve, ktoré malo svedčiť v jeho prospech. Žalovaný popieral večnosť autorského práva. Taylorova obrana bola vystavaná na tom,

¹⁹ Ibidem DEAZLEY, R. *Commentary on: Millar v. Taylor* (1769).

²⁰ Išlo o publikácie *The Seasons* (James Thomson), *Homer's Iliad* (Pope) a *Swiftové zobrahané spisy* (Hawkesworth).

²¹ Ibidem DEAZLEY, R. *Commentary on: Millar v. Taylor* (1769).

²² Išlo o publikáciu *Night Thoughts* (Young).

že autorské právo posledným dňom uplynutia lehoty stanovenej v zákone kráľovnej Anny sa „navrátilo autorovi, ktorý je stále živý a ako jediný mohol viesť voči nemu toto súdne konanie“. Napriek tomu bol vo veci nariadený príkaz na dobu práv stanovených v zákone kráľovnej Anny, počas ktorej autor a „osoby na jeho mieste“ mali jediní právo kopírovania. Pán Millar sa s týmto príkazom neuspokojil a podal ďalšiu žalobu proti pánovi Taylorovi. Tu už predmetom sporu nebolo „kopírovanie“, ale „scudzenie a predávanie“ pôvodných kníh.²³ Odporca opätovne poukázal na existujúci zákon, na uplynulé lehoty a na to, že autor publikácie bol mŕtvy už vyše 15 rokov. Spornú publikáciu považoval za majetok verejnosti (public domain). O prípade nemohol rozhodnúť sám lord kancelár, preto prípad delegoval pred sudcov Súdu kráľovskej lavice (Court of King's Bench). Súd rozhodol v prospech pána Millara, keďže „autor požíval exkluzívne práva publikovať svoju prácu (dielo) v neobmedzenom čase“, a tým bola de facto uznaná platnosť obyčajového práva pomimo zákonnej úpravy.

Pozoruhodný je vývoj druhého významného autorskoprávneho prípadu. V roku 1771 Thomas Becket (právny nástupca pána Millara) posilnený vyššie uvedeným rozhodnutím podal žalobu na už známeho škótskeho predajcu kníh pána Donaldsona. Predmetom sporu bol totožný skutok. V prípade rozhodujúci Lord kancelár Apsley bol viazaný prípadom Millar v. Taylor, preto vydal zhodné rozhodnutie. Donaldson sa proti tomuto rozhodnutiu odvolal. O odvolaní rozhodovala Snemovňa lordov. Na základe porady s 12 sudcami obyčajového práva, ktorí ponúkli svoje detailné stanoviská, rozhodla v roku 1774 prekvapivo v prospech pána Donaldsona a odmietla koncepciu „večného autorského práva na základe obyčajového práva“.²⁴

Aby bolo možné pochopiť odôvodnenie víťazného prípadu pána Donaldsona, je nutné sa vyrovnáť s názorom, ktorý už nastolil prvý prípad pána Taylora. Obe rozhodnutia sú odrazom posunu vnímania autorského práva. Ich argumentácia nastoľuje začiatok predelu medzi predmoderným a moderným chápaním práva duševného vlastníctva

²³ Išlo o publikáciu Seasons (Thomson).

²⁴ Ibidem DEAZLEY, R. *Commentary on: Donaldson v. Becket (1774)*.

v anglickom práve. Odôvodnenie prípadu pána Taylora bolo vystavané na presvedčení, že objekt (kniha) v sebe ukrýva vtelenú prácu (a s tým spojené náklady). Znakom argumentácie o potrebe ochrany autorského práva tu je silná motivácia ochrany kreatívnej práce – ľudskej manuálnej činnosti. Je potrebné si uvedomiť, že v tomto predmodernom období sa za „*copy-right*“ považovalo skôr právo, resp. súbor práv spojený s faktickým a technickým remeselným procesom (fyzická kníhtlač). Ten bol vždy „*licencovaný*“ kráľovským súhlasom. Išlo o výsady tlače, ktoré dávajú predstavu o tom, ako sa na „*právo kopírovania*“ pozerali právnici v čase pred rozhodovaním prípadu pána Taylora. Na druhej strane sa v odôvodnení dostáva k slovu aj riešenie ontologických otázok o pôvode literárneho (duševného) vlastníctva. Problémom tých, ktorí sa snažili argumentovať proti použitiu obyčajového práva v prospech neobmedzenej ochrany nehmotných statkov, je, že mali veľmi úzky a takmer až konzervatívny názor na pojem vlastníctva. Limitovali ho blackstonovými poučkami o vlastníctve, príp. výdobytkami kontinentálnej rímsko-právnej recepcie v otázkach potvrdzujúcich podstatu vlastníckeho práva. Sherman a Bently hovoria o tom, že toto rozhodnutie je vystavané na „*a priori*“ interpretácii (nezávislej od skúsenosti).²⁵ Takáto úvaha je logická, pretože spoločnosť bola po prvýkrát konfrontovaná s nutnosťou definovať pojmy, akými sú nehmotný majetok a duševná práca, ktoré mali byť predmetom ochrany pred súdom.

Za zmienku v prípade pána Taylora iste stojí aj odlišné stanovisko (dissent) štvrtého a jediného sudcu Yatesa. Jeho argumentácia sa niesla v duchu, že „*anglické obyčajové právo nepozná a nebude poznať takéto nereálne imaginárne druhy vlastníctva*“. Yates tvrdil, že „*kým rukopis môže predstavovať vlastníctvo, rozšírením tohto argumentu za hranicu rukopisu k samotným myšlienkam [...], je veľmi ťažké, skôr dosť divoké*“. Yates bol pre svoje rozhodnutie „*upodozrievaný zo zaujatosti*“, pretože poskytoval advokátske služby v inej súdnej veci, kde stál na strane

²⁵ Ibidem SHERMAN, B. – BENTLY, L. *The Making od Modern Intellectual property law*. S. 39.

podobného „piráta“.²⁶ Napriek tomu ho šikovne podporil Lord Mansfield, a to konštatovaním, že „odlišné stanovisko zosilňuje presvedčivosť väčšinového odôvodnenia“.²⁷

Obe rozhodnutia sú charakteristické tým, že sa najskôr snažia vyriešiť otázku čo je to nehmotné vlastníctvo (literary property) a až potom pristupujú k diskusii o dĺžke trvania týchto práv. Zástancovia obyčajového práva používajú pojem večné právo (perpetual right), ktorý by sa dal v kontinentálnom práve stotožniť s neobmedzenosťou vlastníckeho práva. Sherman a Bently považujú prípad pána Taylora za vyvrcholenie predmoderného obdobia a prípad pána Donaldsona za začiatok cesty k modernému chápaniu autorských práv.²⁸

V druhom prípade pána Donaldsona je možné vidieť epistemologické posunutie od ontologických otázok o pôvode literárneho diela k otázkam zamerania sa na vplyv výlučného monopolu na spoločnosť. Aj keď tento prípad bol sprevádzaný kontroverzným procesným postupom, keď väčšina sudcov vyslovila názor na podporu obyčajového práva a snemovňa lordov²⁹ toto odporúčanie napokon prehlasovala,³⁰ prináša vyvrcholenie debaty v pravom zmysle slova. V celej debate je veľmi zaujímavý prejav Lorda Camdena, ktorý emotívne odmieta predošlú judikatúru v prospech nakladateľského kartelu ako „heterogénnu hromadu odpadů“ a spolu s Lordom Apsleym stavajú na suverenite parlamentu, ktorý si musí uvedomiť konzekvence svojho rozhodnutia. Ničím neobmedzené právo autorov by podľa nich nutne znamenalo, „že všetky vedomosti budú pripútané v rukách Tonsonovcov a Lintonovcov tej ktorej doby, lebo verejnosť sa stane ich sluhom ako ich námezdný

²⁶ Prípad Tonson v. Collins z roku 1760.

²⁷ Ibidem DEAZLEY, R. *Commentary on: Millar v. Taylor* (1769).

²⁸ Ibidem SHERMAN, B. – BENTLY, L. *The Making od Modern Intellectual property law*. S. 38.

²⁹ Snemovňa lordov nebola viazaná názorom sudcov.

³⁰ V odbornej literatúre a súdobých záznamoch sa uvádza opak, pretože došlo k procesnej chybe. Záznamy o hlasovaní sudcov o najdôležitejších otázkach prípadu sa preukázali ako chybné, špeciálne názor sudcu Naresa. Faktom je, že majorita sudcov si nemyslela, že „common law“ má ustúpiť zákonu. Pozri ibidem DEAZLEY, R.. *Commentary on: Donaldson v. Becket* (1774).

kôň [...] *Vedomosti a veda nie sú veci, ktoré by mali byť spútané pavúčimi reťazami*“.³¹ V odbornej literatúre sa tomuto rozhodnutiu pripisuje pokrokovosť, keďže dokázalo opustiť „*a priori*“ úvahy a vzhliadnuť na svoje budúce konzekvencie. Slovom Lawrenca Lessiga rozhodnutie Snemovne lordov v druhom prípade pána Donaldsona znamenalo, „že kníhkupci už nemohli kontrolovať, ako sa bude rozvíjať kultúra Anglického kráľovstva. Preto sa táto kultúra stala slobodnou (*free culture*) [...] nie v tom zmysle, že autorské právo nebude rešpektované [...], nie v tom zmysle, že by knihy nemohli byť ukradnuté [...], ale slobodná v tom zmysle, že kultúra a jej rozmach už nemohol byť kontrolovaný malou skupinou kníhkupcov“.³²

Zároveň sa ozývajú hlasy aj o tom, že rozhodnutie prinieslo zaujímavý paradox. Totiž Snemovňa lordov vyriešila jeden z najžeravejších a najviac preberaných právnych problémov 18. storočia, avšak zjavne zlyhala v tom, že neposkytla dobré logické odôvodnenie svojho rozhodnutia.³³ V odbornej literatúre sa objavuje tvrdenie, že prípad pána Donaldsona nie je úplným zavrnutím autorského obyčajového práva.³⁴ Tým, že sa Snemovňa lordov vyhla priamemu riešeniu otázky existencie autorského obyčajového práva, zachovala si presvedčivosť svojich argumentov pre ochranu širších princípov a hodnôt spoločnosti. Aj keď rozhodnutie vyvolalo značný rozruch,³⁵ jeho podstata

³¹ Na margo sudcovského odporúčania uvádzajú: „*their business is to tell the suitor how the law stands, not how it ought to be [...] otherwise each judge would have a distinct tribunal in his own breast [...] caprice, self-interest, and vanity would by turns hold the scale of justice [...] the law of property' would be 'indeed most vague and arbitrary*“ Pozri ibidem DEAZLEY, R. *Commentary on: Donaldson v. Becket* (1774).

³² LESSIG, L. *Free culture: how big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity*. New York: Penguin Press. S. 94.

³³ COOMBE, R. *Challenging Paternity: Histories of Copyright*, Yale Journal of Law & the Humanities, Volume 6, Issue 2, 1994, s. 407.

³⁴ Podľa známej publikácie Copinger and Skone James on Copyright, zákon kráľovnej Anny sa vzťahuje len na autorské obyčajové práva publikovaných diel, nepublikované ostávajú bokom. Pozri ibidem DEAZLEY, R. *Commentary on: Donaldson v. Becket* (1774).

³⁵ Po rozhodnutí nasledovalo množstvo zákonných návrhov od vplyvných kníhkupcov, ktoré nedopadlo na úrodnú pôdu. Ochrany sa dočkali jedine významné univerzity, ktoré pre svoje publikácie vybojovali tzv. *Universities Act* (1775).

priniesla očakávaný efekt pre širšiu spoločnosť. Prvýkrát sa totiž potreba ochrany autorského práva spájala s rozširovaním vzdelanosti a s vydávaním užitočných kníh.

3. Záver

Možno konštatovať, že uvedený príbeh anglických knihkupcov ukázal pozoruhodný myšlienkový posun. Nešlo len o čisto právnu bitku. Z filozofického hľadiska myseľ jedinca už prestala byť vnímaná iba ako reflektor reality (autor len prepisuje videné deje), ale stala sa zdrojom originality a kreácie. Vnímanie Boha, resp. prírody ako prvotného zdroja výtvoru ustúpilo pred vnímaním samostatnej individuality človeka, t. j. Lockovmu robotníkovi – autorovi, hoci stále s božími nástrojmi.³⁶ Je zrejmé, že tak začali v niektorých smeroch prevažovať aj ekonomické argumenty Adama Smitha a debata o literárnom diele priniesla úplne nový pohľad na budúcu štruktúru práva duševného vlastníctva.

Bez ohľadu na správnosť a koherentnosť skúmaných odôvodnení, predmetná judikatúra pripravila cestu pre nástup moderného anglického autorského práva. Pomohla tak napríklad ustáliť rozdielnosť medzi inštitútmi „*first ownership*“ (prvé vlastníctvo) a „*authorship*“ (autorstvo). Je to doktrína, ktorá až na výnimky priradzuje prvé vlastníctvo „*copy-rightu*“ autorovi, ktorý s ním môže ďalej nakladať.³⁷ Tieto princípy predstavujú hlavnú pragmatickú a ekonomickú črtu anglického autorského práva.

³⁶ Ibidem BENTLY, L. – SHERMAN, B. *The Making od Modern Intellectual property law*. S. 35.

³⁷ Ide o odlišný názor, aký zastáva kontinentálne právo, najmä v prípade francúzskeho termínu „*droit d'auteur*“ (práva autora), ktorý rozoznáva majetkové a najmä osobnostné práva autora. Pozri BENTLY, L. – SHERMAN, B. *Intellectual property law*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, c2008, s. 127, alebo JONES, H. – BENSON, Ch. *Publishing law*. 4th ed. New York: Routledge, 2011. s. 29.

V jednom zo Shakespearových Sonetov sa píše, že „*pod kosou času raz padne každý, len ten, kto plodí, môže prežiť navždy*“.³⁸ Ako je vidieť, debata o potrebnosti ochrany tohto „*plodenia*“ je determinovaná ekonomickými, sociálnymi a politickými vplyvmi. Navyše v tejto debata diskutujúci svojím presvedčením pridávajú do celkového „*obrazu*“ veľmi pestré a niekedy nesúrodé farby. Cieľom tejto skromnej úvahy nebolo predložiť najlepšie dôvody pre (ne)potrebnosť ochrany, resp. objaviť najkrajší „*obraz*“, či už v minulosti alebo súčasnosti, ale apelovať na význam potreby samotného „*plodenia*“, a to cez prizmu anglickej autorsko-právnej histórie.

³⁸ SHAKESPEARE, W. *Slovník citátů z díla Williama Shakespeara*. Vyd. 1. Praha: Academia, s. 45.